

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgi vet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

<i>H. Lausten-Thomsen</i> : Et Kirkevindue	S. 17
<i>Cl. E.</i> : Fra Nationalmuseets Arbejdsmark	- 18
<i>Th. O. Achelis</i> : Et Sognevidne fra Stepping 1627	- 26
<i>Andreas Petersen</i> : Minder fra Rørkær	- 27
SAMLEREN:	
<i>Jes M. Holdt</i> : Remser og Vers fra Løjt Sogn	- 30
<i>J. Raben</i> : Folkeminder fra Als og Sundeved	- 31

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN

ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) . . . Kr. 50.000.000

Reservefond 31.016.061

FILIALER I:

AABENRAA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN
HADERSLEV - HORSSENS - KALUNDBORG - ODENSE
RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND
TØNDER - VIBORG - VARDE

Biler udlejes H. Jensen Toft

altid pæne og under paalideligt

Førerskab.

Ogsaa over Grænsen.

H. Jensen Toft

Humlekærren, Tønder

Tel. 255.

Indmeld Dem i

„Historisk Samfund for Sønderjylland“

og tegn Abonnement paa

„Sønderjydsk Maanedsskrift“

Trykt i Tønder Amts Centraltrykkeri.

1. August 1931.

ET KIRKEVINDUE

Møller Lydik Jacobsen i Brøns mølle var en af det vestlige Sønderjyllands mest særprægede personligheder.

Slægten stammer fra Hellevad; men Jacobsens liv er fra først til sidst knyttet til hans fødeby Brøns.

Han fødtes 22. september 1835 og mindedes godt Landstormens bevægede dage i Brøns i 1849. Ung kom han igennem sognepræsten i Brøns Koch i forbindelse med folkehøjteresse dog knyttet til skole og kirke; som medlem af synodeudvalget i Gram talte han med vægt sit modersmåls sag.

Jacobsen var overmåde jævn af optræden, sparsommelig og sindig. Han holdt fast ved sine standpunkter til det sidste, edsnægter, tilhænger af en sydlig grænse. Han kunde være mut og utilgængelig; men han var i mange måder en fører, aldrig bange for at sætte sin person ind og offervillig overfor det, der en gang havde vundet hans hjerte.

I krigen mistede Jacobsen sin yngste søn Asger; til minde om ham har han ved siden af den gamle vandmølle bygget huset „Asgers-

skolen. Altid var han optaget af åndelige interesser og af arbejde, der førte ud over dagen.

Længst vil måske opdyknings- og plantearbejde bevare hans navn. Der ligger frugtbare enge og store skovstrækninger i hans gernings spor.

Han dannede et hjem, der var med til at bære danskheden igennem vanskelige tider, og han var i mange måder med i det nationale arbejde. Især var hans in-

minde" som fribolig for to familier. En tid lang havde han i sinde at skænke et kirkevindue til den smukke tufstens-kirke i Brøns; men han valgte altså at bygge „Asgersminde". Huset blev bygget stilfærdigt og solidt, uden brask og bram, som Jacobsen selv var. Han døde 1. februar 1927.

Nu har hans enke taget Jacobsens tanke op; i Brøns kirke har hun ladet et vindue sætte ind, tegnet og malet af Joachim og Johan Skovgård. Til sene tider vil det bære mindet om en god mand — et smukt minde om en smuk gerning.

H. Lausten-Thomsen.

FRA NATIONALMUSEETS ARBEJDSMARK

(„FRA NATIONALMUSEETS ARBEJDSMARK 1931“, GYLDENDAL 3 KR.)

NATIONALMUSEETS sidste Beretning har følgende Indhold: *Chr. Axel Jensen*: Snitværker af Mester Hans Dreier - *Poul Fossing*: Oldtidsglas i Nationalmuseets Antiksamling - *Thomas Thomsen*: Fra Østens Kulturer - *Kaj Birket Smith*: Nogle Nyerhvervelser fra Costa Rica - *Gudmund Hatt*: Gamle Agre - *Kai Uldall*: Gravtræ og Gravramme - *Georg Galster*: En Seiger - *Poul Nørlund*: Vore Kalkmaleriers Restaurering. Jacob Kornerup og Eigil Rothe - *Carl Neergaard*: Nogle sønderjydske Fund fra den ældre Jernalder.

Foruden den sidste Artikel i sin Helhed har adskilligt i det foregaaende Interesse for Sønderjylland.

Mester Hans Dreier fødtes 1572 i Eckernførde og blev 1617 Hofbilledsnider paa Slottet i Haderslev. Wallensteinfejden gjorde Ende paa hans Virksomhed her, men allerede forinden havde han udført ret betydelige Arbejder paa Herregaarde i det gamle Land, og her, særlig paa Fyen, virkede han nu videre. Hans Søn, Sognepræsten i Oksenvad, bevægede ham til et Aar før hans Død at tage Ophold i Præstegaarden, og her i Oksenvad døde han den 3. Januar 1653.

Hans Dreiers Hovedværk er Fru Ellen Marsvins Slotskapel paa Holckenhavn. Nationalmuseet er kommet i Besiddelse af en værdifuld Prøve paa „Holckenhavn-Mesterens" Kunstfærdighed, to Sæt Fløjdøre

til et anseligt Skab, oprindelig skaaret til Fru Anne Brockenhuus. Dørene er afbildet og beskrevet i Beretningen.

Der har i de senere Aar været fremsat en Hypotese om, at Hans Dreier i sin Haderslev-Periode skulde have udført en Række Arbejder i Omegnens Kirker, fordi Ligprædikenen bruger det vage Udtryk: „Hvem kan fortælle alt, hvad for skønne Arbejder han har efterladt hos os og i vore skønne Kirker.“ I Virkeligheden har disse Altertavler og Prædikestole et helt andet Præg, bestemt fra Flensborg og Kolding.

I Museumsinspektør Kai Uldalls interessante Afhandling om *Gravtræ og Gravramme* fortælles om den ejendommelige Skik at dække Gravene med udskaarne Monumenter af Eg. Det *høje Gravtræ* er en mere eller mindre tildannet og snitværkprydet, lige Træstamme, lagt oven paa Graven i dennes fulde Længde. Det *flade Gravtræ* er i sin simpleste Form blot en bred Planke, forsynet med Indskrift og lagt over Graven ligesom en Gravsten. Gravskriften ordnes som Tværeller Randskrift, medens den øvrige Plads optages af Skriftsprog, symbolske Figurer eller rent dekorative Motiver. Et saadant Gravtræ fra Øster Lindet, skaaret over Jacobus Damesesen af Lindet Hovgaard, død 1639, opbevares paa Koldinghus-Museet. *Gravrammen* er en svær, o. 15 cm bred, flad Ramme, som er lagt oven paa Graven og som bærer den omkringløbende Indskrift. Inden i Kirkerne er Rammen forsænket i Gulvet, paa Kirkegaardene kunde Rammen være lagt oven paa Jorden, men var i saa Fald udfyldt med Jord og andet Materiale. Ejendommeligt er det at se en saadan Træramme som Indfatning til tre af Ahlefeldternes Gravsten i Kliplev Kirke. Den traditionelle Gravskrift findes i dette Tilfælde ikke paa Gravstenene, men paa Trærammen.

I Artiklen om „*Vore Kalkmaleriers Restaurering*“ fortælles der om Jacob Kornerups og Eigil Rothes Arbejde for de gamle Kalkmaleriers Restaurering. Kornerup „har Hovedæren for den store Indsats, der i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede er blevet gjort for Fremdragningen og Restaureringen af disse mærkelige Monumenter, som man tidligere foragtede, fordi man kun saa deres Raahed og Ufuldkommenhed og ikke forstod at vurdere deres egenartede dekorative Kraft“. Efter 1900 blev Eigil Rothe (død 1929) den førende, og han bragte nye, strængere, men rigtigere Principper ind i Arbejdet. Kornerup var Restaurator, og hans Restaureringer var først og fremmest Overmalinger. Rothe var Konservator, og det var et stort Fremskridt. „Vi har ikke saa megen Interesse af en moderne Malers Gengivelse af, hvorledes han mener, at Billedet har set ud, vi vil se det gamle Maleri, som det virkelig har været. Kalkmaleriet er et Fortidsminde ligesaa vel som Kirkebygningen selv eller som Jættestuen ude paa Marken“.

I Sønderjylland vil man særlig lægge Mærke til følgende Sætninger: „De fleste af Kornerups og hans Samtidiges Restaureringer er først og fremmest Overmalinger. Naar disse kritiske Bemærkninger gøres, skal det dog tilføjes, at jævnført med samtidige Restaureringer i Udlandet stod de særdeles højt. *Det ser vi bedst af de tyske Restauratorers gruopvækkende Opmalinger i de sønderjydske Kirker*” (fremhævet her). Desværre tror vi, at Forf. har Ret i denne skarpe Udtalelse. Den, der har set f. Eks. de restaurerede Kalkmalerier i lollandske Kirker og har følt sig betaget af den Blødhed og fint afstemte Farvevirkning, der hører med til Kalkmaleriets Ejendommelighed, beklager de mere end haardhændede „Restaureringer” i sønderjydske Kirker. De stærke, voldsomme Omrids og Farver og de undertiden ret smagløse Tilføjelser virker brutalt og uroligt og hører ikke hjemme i et Kirkerum.

I en lang og meget interessant Afhandling gør Museumsinspektør Carl Neergaard Rede for *nogle sønderjydske Fund fra den ældre Jærnalder*. Der indledes med følgende Oversigt:

„En egen og just ikke altid blid Skæbne har i ældre Tider raadet for sønderjydske Oldsagfund. Guldhornet fra Gallehus, som Kniplepigen Kirstine Svendsdatter fremdrog en Julidag i Aaret 1639, forsvandt senere ligesaa brat, som det var kommet for Dagens Lys, og ligesaa gik det med det andet Guldhorn. Om andre sønderjydske Oldsagfund, fremdragne for Aarhundreder siden, har man literære Efterretninger, men kun faa af selve Genstandene er endnu bevaret. Tiden var endnu ikke inde til, at man ret ænsede at samle, til Gavn for kommende Slægter, alle de rørlige Oltidsminder, som Tilfældet bragte for Dagens Lys. Paa dette Punkt delte Sønderjylland dog Skæbne med det øvrige Danmark.

Uheldigt blev det imidlertid ogsaa, at i det 19. Aarhundrede de særlige nationalpolitiske Forhold i Sønderjylland for en Del kom til at spille ind paa Arkæologiens Omraade. Først Aar 1852 fik Sønderjylland sin egen „Kongelige Samling af nordiske Oldsager“ i selve Landsdelen, grundlagt i Flensborg. Den vilde sikkert have udviklet sig til noget meget betydeligt, under Adjunkt C. Engelhardts kyndige Ledelse, idet den efter kun godt en halv Snes Aars Forløb var vokset til at omfatte ikke mindre end ca. 8000 Numre, væsentlig gennem Fremdragelsen af de to store Fund fra Nydam- og Thorsbjerg Mose. Men 1864 satte et Punktum ikke alene for Samlingens Vækst og dens Tilværelse som selvstændig Institution, men ogsaa for dens Forbliven i Landsdelen. Efter et Par Aars Forløb overflyttedes den til Kiel og indlemmedes i det derværende slesvig-holstenske Museum. Officielt blev dette derefter en Tid lang Stedet for de afstaaede Landsdeles Oldsagmateriale. Ikke officielt vandrede derimod meget saadant andet-

steds hen og spredtes for vide Vinde. Sønderjydske Oldsager fandt Vej til Nationalmuseet og til kongerigske Provinsmuseer ikke alene i Grænseegnene, i Kolding og Ribe, men ogsaa i saa fjerne nørrejydske Byer som Aarhus og Aalborg. Adskilligt indlemmedes derhos i private Oldsagsamlinger rundt om i Kongeriget. En Apoteker paa Fyen erhvervede saaledes adskilligt og betydningsfuldt Materiale. Andet naaede endnu længere bort. Sønderjydske Oldsager optoges i en Samling paa en østsjællandsk Herregaard og kom derfra til Langeland, for siden, ved Gave, at havne i Nationalmuseet. Og en Godsbesidder paa Laaland øgede sin Oldsagsamling med sønderjydske Genstande; de vil nu i nær Fremtid formentlig glide over paa andre Hænder.

Den stærke Splittelse i forrige Aarhundrede af sønderjydske Oldsagsmateriale var saa meget mere beklagelig, som Landsdelen for visse større Strækningers Vedkommende viste sig rig paa Oldtidsminder, i højere og højere Grad, jo mere der søgtes efter saadanne. Naturligt maatte det derfor blive, at Sønderjylland selv — og herved tænkes særlig paa det genvundne Landomraade — arbejdede hen paa at faa sit eget eller sine egne Museer. I 1887 stiftedes Haderslev Kreds-museum, bl. a. foranlediget ved Fundet af to Bronzealders Guldskaae i Hammelev Sogn, hvilke Kieler-Museet gjorde Fordring paa at faa udleveret til sig, men som man i Haderslev ikke vilde afgive. I 1901 fik Aabenraa sit Museum, og i 1902, i 1908 og i 1922 fulgte Christiansfeld, Sønderborg og Tønder efter. Det er dog kun Haderslev Amts Museum, der har lagt en Hovedvægt paa forhistorisk-arkæologisk Materiale, og det er derfor ogsaa kun fra dette sønderjydske Amtsmuseum, at der er hentet noget Stof til efterfølgende Skildringer, efter velvillig Tilladelse fra dette Museums meget virksomme Direktør C. Lund.

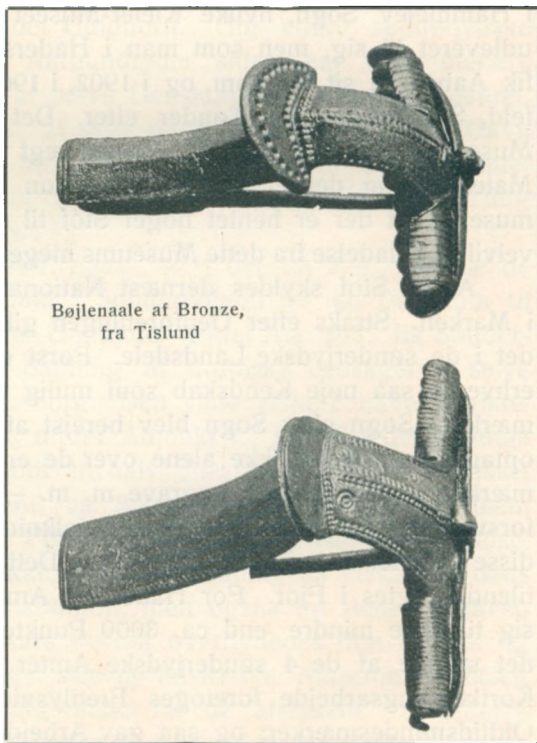
Andet Stof skyldes dernæst Nationalmuseets egne Undersøgelser i Marken. Straks efter Genforeningen gik Museet i Gang med Arbejdet i de sønderjydske Landsdele. Først og fremmest gjaldt det om at erhverve saa nøje Kendskab som mulig til de jordfaste Oldtidsmindesmærker. Sogn efter Sogn blev berejst af Museets Mænd, og der blev optaget Beskrivelse ikke alene over de endnu bevarede Oldtidsmindesmærker — Gravhøje, Stengrave m. m. —, men ogsaa over alle de nu forsvundne, om hvilke der hos Befolkningen forelaa Viden. Samtlige disse Punkter indtegnedes paa Kort. Dette store Efterforskningsarbejde tilendebragtes i Fjor. For Haderslev Amts Vedkommende beløber det sig til ikke mindre end ca. 3000 Punkter, men dette Amt er ogsaa det største af de 4 sønderjydske Amter. — Side om Side med dette Kortlægningsarbejde foretoges Fredlysning af de endnu velbevarede Oldtidsmindesmærker; og saa gav Arbejdet tillige Anledning til, at der

snart hist, snart her blev paatruffet eller erfaret om Oldtidsminder egnede til Undersøgelse. Det er om enkelte af disse, at der i det følgende skal berettes. Der er dog valgt kun at skildre sønderjydske Fund fra den ældre Jernalder, idet disse danner et noget mere sammenhængende og afrundet Stof end de Fund, der i det sidste Aarti er fremdraget i Sønderjylland fra Stenalder og Bronzealder.“

Museumsdirektør Neergaard gør først udførligt Rede for Undersøgelsen af en Gravplads ved Uldall i Skrydstrup Sogn. Denne Gravplads stammer fra Jernalderens Begyndelse, o. 4.—3. Aarh. før Kr. F. Dernæst behandles Udgravningerne paa en Gravplads ved Hinderup i Hellevad Sogn, der ligesom Utdall-Gravpladsen repræsenterer den saakaldte *Hallstatt-Kultur*. Efter dette Kulturafsnit fulgte den saakaldte *La Tène-Kultur*, hvis Udspring ligger i det sydøstlige Frankrig og i Donau-Egnene. En Urnegravplads fra dette Tidsafsnit (o. 2.—1. Aarh. f. Kr. Fødsel) er i Fjor rimeligvis paatruffet ved Kvistrup i Øsby Sogn. Talrigere er de sønderjydske Gravfund fra den *romerske Jernaldersperiode*, Aarhundrederne nærmest efter Kristi Fødsel. Urnegraven var endnu den hyppigst anvendte Gravform, men ved Siden af blev Grave med ubrændt Lig og større eller mindre Sæt af Lerkar dog ogsaa somme Tider anlagt. Eksempler derpaa er Gravene fra Ottersbøl i Mjolden Sogn og Gravpladserne ved Tislund Kirke og ved Tornumskov i Lintrup Sogn, som behandles udførligere i Afhandlingen. Paa Billedet ses nogle store Bøjlenaale af Bronze fra Tislund.

Om Gravpladsen ved Tornumskov, der meget ligner Tislundgravpladsen, fortælles følgende:

„Ved Museets Undersøgelse fremdroges ialt henvend en Snes Grave, deraf 6 Brandpletter, 9 Urnegrave og 3 Skeletgrave. Tidligere var der truffet i hvert Fald een Skeletgrav. Medens Skeletgravene laa ligesom lidt afsondrede for sig, optraadte Urnegrave og Brandpletter i broget

Bøjlenaale af Bronze,
fra Tislund

Blanding mellem hinanden, og paa samme Maade var der ikke noget egentligt Skel mellem Beliggenheden af ældre og yngre Grave, fra den romerske Periode og Folkevandringstiden.

Indenfor Urnegravene kan et Par, efter deres Indhold af Sager, med Sikkerhed udpeges som værende Mandsgrave. I et meget smukt og kraftigt formet stort Lerkar laa mellem brændte Ben en Spydspids, Beslag til et Skjoldhaandtag, en Kniv og en Naal, alt af Jærn. I et andet Lerkar bestod Gravgodset ligeledes af Spydspids, Beslag til Skjoldhaandtag og Kniv samt en Skjoldbule. Andre to Urnegrave maa nærmest betegnes som Kvindegrave, nemlig en, som mellem de brændte Ben rummede to Bøjlenaale, den ene af Bronze, den anden af Jærn, samt en Urnegrav med Bøjlenaale af Bronze, ligerygget Jærnkniv, seglformet Jærnkniv og Jærnaal. Efter Bøjlenaalene hidrører disse sidstnævnte to Grave fra Folkevandringstiden.

Af Skeletgravene tilhører en den romerske Periode, en anden Folkevandringstiden. Begge tegnede sig som aflange Nedskæringer i den faste Undergrund, mod hvilken de med deres Indhold af muldblandet Grus skarpt afgrænsedes gennem et Fyldskifte. Førstnævnte Grav maalte foroven i Retning VNV.—ØSØ. 2,90 m; Bredden var her 1,80—1,90 m. Nedadtil skraanede Gravvæggene noget indad, og i en Højde af kun c. 0,20 m over Bunden var der i Væggene helt rundt ligesom et lille Afsæt. Som Følge deraf maalte Gravbunden her kun 2 m i Længden, 0,80—0,85 m i Bredden; Afstanden fra den op til Markfladen beløb sig til ikke mindre end c. 2 m. Det hører til Undtagelserne, at den Tids Grave er sænket saa dybt i Undergrunden. Paa Gravbunden stod i Gravens østre Del 3 Lerkar, deriblandt to Skaale. I dens vestre Del laa to Bøjlenaale af Bronze, fremdeles en S-formet Hægte af Sølv, en lille blaa Glasperle, en Bronzefingerring m. m., foruden en seglformet Kniv af Jærn og en Naal af Jærn. Efter disse Smaasager at dømme kan man med Sikkerhed gaa ud fra, at Liget har hvilet med Hovedet i Vest, idet Bøjlenaale, Hægte og Perle har været baaret paa Bryst og om Hals. Rester af Tøj og Dyrehud, som optoges ved et Par af disse Metalsager, viser, at Liget har været nedlagt med Klædning og mulig hvilende paa en Dyrehud som Tæppe.

Folkevandringstids-Skeletgraven er gengivet ved Billedet paa næste Side. Længderetningen var ligeledes VNV.—ØSØ., men Gravens Dimensioner var knap saa store som ved den forrige Grav, og Gravbunden laa kun i en Dybde af ca. 1 m under Markfladen. I Gravens sydøstre Hjørne stod en tøret Lerkrug og nær det nordvestre Hjørne et i nyere Tid beskadiget Lerkar. Udfor Vestsidens Midte optoges en Bøjlenaal af Bronze, et Remspænde af Jærn, m. m., og omtrent ved Gravens

Midte en ligerygget Jærnkniiv med særdeles velbevaret Træskafft og en Jærnsyl.“

Gravfundene er interessante, men de oplyser ikke meget om Hverdagslivet. Her er det *Bopladsfundene*, der kan fortælle mere. En saadan Boplads er afdækket ved Søndernæs i Brøns Sogn. Artiklen slutter med en kort Skildring af denne:

„I Fennen Vreng ved Søndernæs havde Lodsejeren ved Pløjning og paa anden Maade fundet en Del Lerkarskaar, og dette foranledigede en Undersøgelse

ved Nationalmuseet. Der afdækkedes her tæt under Markfladen en Hustomt fra den ældre Jærnalder, af ganske klar og karakteristisk Form. Ved dens nordøstre Hjørne blev paatruffet en anden Hustomt, af hvilken dog endnu kun det sydvestre Hjørne er fremgravet.

Den fuldt afdækkede Hustomt var aflangt firsidet, med Længderetning Ø.—V., og stod skarpt afgrænset for nordre Langside og vestre Ende ved her forefundne, ret tætliggende Stolpehuller fra Husets Vægge. Mod Ø. og S. var Stolpehullerne dog vanskeligere at følge, mulig paa Grund af stedfunden Ombygning. Husets Længde var ca. $15\frac{1}{2}$ m, Bredden ca. 7 m. Ved en Tværvæg i N.—S. har Huset været delt i

Skeletgrav fra Tornum Skov. Set fra ØSØ.

Jærnkniiv med Træskafft, fra Tornum Skov

en mindre vestlig Afdeling, ca. $5\frac{1}{2}$ m i Ø.—V., og en større, østlig af ca. $9\frac{1}{2}$ m's Længde. I det vestlige Rum var mod SV. bevaret et Stykke af et Lergulv, paa hvilket fandtes en Del store Lerkarskaar, Dele af Lersi, m. m. Det store, østlige Rum har været Ildstue. Over det meste af Rummet saas et rødbrændt leret Lag og østligst en større Ildgrube af oval Form, indtil $1\frac{1}{2}$ m lang og knap $\frac{1}{2}$ m dyb; i den var ens graat Sand og kulholdig Jord og tillige en Del Lerkarskaar.

Stolpehullerne var gennemgaaende 0,20—0,40 m i Tværmaal; i flere af dem saas indenfor det gravede Hul Mærke efter den nedrammede Stolpe. Forskellige Steder, især ved Husets Vestende, var der mindre Huller udenfor Væglinien, antagelig efter Støttepæle. I den østlige Del af Nordvæggen tegnede sig en 5 m lang, lav Grøft, kun naaende en halv Snes cm ned under Muldlaget; Undergrunden under dette var her som andetsteds ved Hustomten Sand og derunder rødt Sand eller Al. Stolpehullerne gik ned i dette røde Sand.

Cl. E.

ET SOGNEVIDNE FRA STEPPING 1627

MEDDELT VED TH. O. ACHELIS, HADERSLEV

ET ganske anskueligt Billede af de Ødelæggelser, som Krigstidene betyder for Arkivalierne, er følgende Sognevidne fra Stepping¹. Andrupgaard fik sine Privilegier stadfæstet af Kong Christian IV den 15. August 1639 og af Frederik den III den 7. April 1654 for den første Ejers Søn, Michel Hansen; 1730 var Sønnesønnen Hans Michelsen Gaardens Ejer, 1799 Iver Hansen. Det er ham, vi har at takke for en Afskrift af det gamle Sognevidne.

Kundgiøre wi eftershrevene Laurentius Fobius Gudß Ordß thiener till Stepping Kiercke og Menige Sogns Mend vdj Steppingk Sogen. Bekiende for Gud oc woriß kiere høje Øuerighed att dett sig vdj sandhed saledeß hoß oß vdj denne sag hafuer tildragen som efterfølger Att Anno 1627 Pa den Anden S. Mickelß Dag, der Fienderne kam til oß (Gud bedre oß dett) her til Steppingk Sogen. Da bleff wor Kiercke Brøtt oc fra oß tagen Hvad wi der vdj haffde. Da hafde woriß Sogne Mand Hans Mickelsen udi Anderup en Kiste Kierken, huilke blev sy . . rhuggen oc Huad der vdj war oc sa fra hannem tagen, Der hoß war oc Nogen Breffue. Iblant huilke war et Pergamentß Begnadingß Breff, som hanß Fader war giffuen aff Salig Hertog Hanß fordm tid Herre og Første her pa Hatterbleff Huß, med Førstlige Nadiß Egen Hand oc Segell sub dato den 5. Maji Anno 1569. Efter huilket Breff Hans Mickelsen strax loed lyße efter Nogle Gange Pa Predicestolen om det var kommen Nogen tilhende eller funden effter Fienderne Attj ville giffue hannem det tilkiende Att han som dette Breff med Rette tilhørde kunde det Igien Bekomme, wilde han det gerne forschylde. Her Pa bediß fick og Bekam Jt fuldkomme Sogen Winde udaf diße Erlige toloff trofaste Danne Mend som var Hanß Hanßen oc Nis Jessen vdj Anderup, Jep Hanßen oc Jenß Hanßen vdj Bierndrup, Nielß Iffuerßen oc Hans Bertelßen vdj Kolstrup, . . rtel Nissen, Jørgen Laurtßen oc Per Hanßen vdj Steppingk, Nis Perßen, Per Nielßen oc Jeß Perßen vdj Hørup. Huilke forneffe toloff trofaste oc Erlige Danne Mend haffuer Pa deriß gode tro siell oc sandhed wunden oc tilstaenden alle Ord oc Artikeler som forschrevett star; Oc wenljgen ombedet Ebbe Kock vdj Hørup og Kresten Raßmussen vdj Bierndrup med Presten till Witterlighed at Besiele². Giffuen og schreven vdj Stepping Kierke den 10. Februarij Anno 1633.

(L. S.)

(L. S.)

(L. S.)

I Original-Dokumentet, hvoraf ovenstaaende er en ligelydende Afskrift, var nogle Ord ulæselige, hvor Papiret var sammenlagt, disse Stæder er betegnet med Punkter.

Test.

J. F. MØLLER.³

1. Haderslev Amts Arkiv, Akter vedr. Frigaarde: Andrup.
2. 1659, da Bønderne i Stepping valgte Claus Lorenzen „till voritz rette Socnepræst oc Sielesørger“, kunde de ikke engang besegle Kaldsbrevet, „eftersom vi i denne urolige Tid haffuer ikke Signeter“ (P. Rhode, Samlinger til Haderslev Amts Beskrivelse (1775) S. 343.) Det samme var Tilfældet ligeledes 1659 i Vonsbæk. (Schriften des Vereins für Schleswig-Holsteinische Kirchengeschichte, 2. Række, 8. Bd. (1926) S. 105—106).
3. Johann Friedrich M., Tingskriver i Tyrstrup Herred, Krigsraad.

MINDER FRA RØRKÆR

AF ANDREAS PETERSEN, KOLLUND

NAAR der skrives meget lidt om de smaa Landsbyer her i vor Hjemstavn, saa er Grunden vel for det meste den, at de er for ubetydelige. For den udenforstaaende har det lidet, der skrives, næsten ingen Værdi. Men for den, som har sine Barndoms minder her, er det jo ganske anderledes.

Naar jeg nu vil fortælle lidt om min Fødeby Rørkær i Hostrup Sogn, saa gør jeg det for at bevare det lidet, jeg har i Hukommelsen eller har fundet i min gamle Faders og Bedstefaders Optegnelser, for kommende Slægter.

R Ø R K Æ R

Byens Navn er i Tidens Løb blevet skrevet forskelligt, f. Eks. Røkar, Røkiær, Rohrkar. I Aaret 1703 kalder Amtmanden i Tønder Byen Røhrkirch. Egnene syd for Byen har i gamle Dage været bevokset med Rør, der bruges til at tække med. Der findes endnu en Rest deraf ved Landevejen til Sæd. Det kan vel antages, at Byen har faaet Navn deraf.

Rørkær har i gamle Dage været meget større end nu. Flere af de mange „Raj“, lange Huse med flere Lejligheder, hvor der kunde bo 5-8 Familier, er forlængst forsvundet paa Grund af Alderdom, medens Bøndergaardene har holdt sig i et Antal af 16-17. Der kan godt regnes med, at der for 150 Aar siden har været 20 flere Huse i Byen end nu.

Byen har i gamle Dage været omgivet af store Skove. Mægtige Stammer af Birk og El ligger begravet i Mosen under Marsken. Der er nu næsten ikke en Kvist tilbage, der minder om Fortidens Skove. Omendskønt Byen ligger temmelig højt, har Stormfloderne dog kunnet naa den. Flere Gange er Beboerne blevet overrasket i deres Senge, og flere er druknede.

For 100 Aar og længere tilbage var Byen en Industriby, idet Knipleri, Væveri og Knapmageri var i stor Blomstring, mere end i de andre Byer i Sognet.

R Ø R K Æ R B I B L I O T E K

I Aaret 1839 oprettedes i Rørkær det første offentlige, danske Bibliotek, som gav Oplysning om dansk Litteratur, ikke alene i Sognet, men langt ud over dets Grænser. Længe før Oprettelsen samledes mange

af Byens Beboere hos min Bedstefader, Skræddermester *Andreas Petersen*, for at høre hans Eventyr og Fortællinger. Trangen til større Oplysning blev mere og mere kendelig, og Skrædderen fik saa en udmærket Hjælper, da Lærer *Kloster* kom til Byen. Denne dygtige Lærer var fremgaaet af en meget kendt Lærerslæggt, som i over 150 Aar virkede som Degne og Lærere i 16 forskellige sønderjydske Sogne. De to Venner, Læreren og Skrædderen, gik i Lag med at faa et Bibliotek oprettet i Byen. De fik omsider omtrent 100 Bøger samlet, og Udlaanet begyndte i 1839. „Nu er den danske Propaganda rykket ud til Rørkær ved Tønder,“ skrev Pastor Lorenzen fra Adelby til Hertugen paa Augustenborg. Der findes endnu enkelte af de første Bøger i Hostrup Sogns Bogsamling, som for Tiden ledes af pens. Lærer Majbøll i Jejsing.

Paa Grund af det lille Udvalg blev Bøgerne foreløbigt kun udlaant i selve Byen, men efterhaanden, som Bogsamlingen blev større, udvidedes Udlaanet ogsaa til andre Byer i Sognet. Befolkningen var meget glad for denne udmærkede Idé, og Bøgerne læstes flittigt.

Alt gik sin rolige Gang, indtil Oprørerne kom ved Krigens Begyndelse i 1848. En Afdeling Dragoner omringede Skolen, og Kloster maatte midt i Undervisningen forlade sit Hjem. Han blev ført til Tønder, hvor han sad i 8 Dage, og derefter til Bredsted, hvor man holdt ham fængslet i 13 Uger. Efter at Kloster var ført til Tønder, skulde Bøgerne beslaglægges, men de var allerede i Forvejen blevet ført til Bedstefaders Hjem, da man havde anet, hvad der vilde komme. Der foretoges ogsaa Undersøgelse hos Skrædderen, men han havde allerede faaet Bøgerne sendt til København, saa de gik nordpaa i Stedet for sydpaa, og Oprørerne maatte gaa med en lang Næse. Jagten paa Bøgerne var foranlediget af den tysksindede Pastor Høck i Hostrup.

Da Bogsamlingen efter Fredsslutningen kom tilbage, var den vokset til 200 Bind. Kloster blev Degn i Sørup i Angel, og Bogsamlingen blev hos Skrædderen. I Krigen 1864 blev Bøgerne beslaglagt, men kort derefter frigivet. Efter Bedstefaders Død i 1865 overtoges Biblioteket af Sønnen *Peter Andresen Petersen*, kaldet „Dreesen“, en i vide Kredse kendt Musiker. Dreesen ledede Bogsamlingen til sin Død i 1903, og Rørkær Bogsamling har saaledes været i een Families Varetægt i over 60 Aar.

Da Sprogforeningen blev oprettet, overgik Bogsamlingen i dennes Eje. Efter Dreesens Død blev den overført til Skræddermester *Mathias Jessen*. Her blev den katalogiseret, og det viste sig, at den nu var vokset til den anselige Størrelse af 3000 Bind. En stor Støtte havde Biblioteket i uforglemmelige Mænd som *Hans Petersen*, *Hans Jepsen*, *Andreas Brink* og *Niels Brink*. Det kan takkes dem, at Bog-

samlingen blev saa populær og fik stor Betydning for den danske Befolkning langt ud over Sognets Grænser.

FORTÆLLEREN

Bedstefader var kendt som en god Fortæller. Mange af hans Eventyr og Fortællinger kunde tage to Aftener, inden de var færdigfortalt. Han var en oplyst Mand, og man kaldte ham almindeligt for Sognets Advokat, thi naar der var noget særligt paa Færde, blev han tilkaldt. Hos ham samledes der om Aftenen mange Folk. Saa ryddede han det store Egetræs Skrivebord med de tolv Apostle udskaaet under Bordet. Syvvægen blev lagt til Rette i Tranlampen, en lille flad Blikkop, loddet til en ombøjet Strimmel Blik, der tjente som Haandtag, og derunder en anden, lidt større Underkop af samme Form, for at Dryppet ikke skulde spildes. Lampen blev tændt og op-hængt under Bjælken. Bedstemor fik fat i Spiderokken, og lidt efter lidt samledes de vanlige Gæster omkring Bordet. Skrædderen tog Plads ved Bordenden, og saa fortalte han Eventyr, der sædvanlig begyndte med „Der var engang en Konge og en Dronning — —“. Saa kom der Fortællinger om Genfærd og Underboer, saa Børnene knap turde aande af Rædsel. De krøb hen i en Krog.

Desuden kunde Bedstefader en Mængde Gentagelsesfortællinger og Lege. Her fordredes mere Opmærksomhed end Hukommelse, fordi Gentagelserne er lette og naturlige. Bedstefader opgav Formularerne stykkevis, og Selskabet maatte derpaa i den vedtagne Orden gentage de Sætninger, som han fremsagde. Nogle af disse Gentagelsesfortællinger benyttedes ofte som Pantelege. (Fortsættes.)

S A M L E R E N

Remser og Vers fra Løjt Sogn

VED JES M. HOLDT, DYBVIHOVED

Draj Saw, Mussemaw,
fię Skilling å æ Daw;
to te Øl å to te Mad,
så gær old vo Skillinger a.

(Voldborg Schmidt, Løjt Kirkeby.)

Paa Fladsten
der bor en Søn gemen;
og han hær Jegt i sine Ben.
Han stomler om med Brillen å,
det er en Lyst at se derpaa.

(Voldborg Schmidt, Kirkeby.)

Mett o Malen
de sat å Fladsten
o bøj te Vo'herr', te æ Soel mått skeen.
Så skeen æ Soel, å sind leend æ Væer,
så fløj Malen med æ Ben i æ Væer.

(Voldborg Schmidt, Kirkeby.)

Rid, rid til Mærkend
o køf en Trelingspot,
ven do kommer hjem egjen,
ska' do ha' Mælk o Brok.

(Voldborg Schmidt.)

En meget kendt Remse, som gør
Nar af Folks Udtale ovre i Gram
Herred:

„Gomånn, må Æ låen æ Kjænn?“
„Ja, de må do gjænn;
den stær hen å æ Ann (Arne),
dær ka' do ta'nn!“

Rumlepottevisen, som stadig bruges:

Fru, Fru, luk Døren op,
her stær en arme Synder.

Gi' ham lidt og lad ham gaa,
og lad ham ikke længer staa,
han stær og frys sin lille bitte Taa!
Der kam et Skif fra Holland å,
belajt med Byg og Hvede;
der kam en Kuen fra Kjøffenhavn,
hun spurgte, hvad Skipperen hedte.
Han hed saamind Per Pølsepinde;
de draw i Kahytten ind,
Soel og Måen de draw te Skån'
og bygged' sæ et Hus a Høwelspån.
Og vil do vær min lille bitte Mand,
så vil æ vær din Kone.
Æ er føjt i Engeland,
og du er føjt i Skåne.
Sæt dæ op i Lindens Top
og gi' mæ lidt i min Rommelpot.
Halli, Halli, Hallo!

(Voldborg Schmidt.)

.....◆.....
Stander op, Sankte Simon, og sig
mig, hvad een er!

Een er Jesus Kristus, som regje-
rer over Himmelen og Jorden.

Stander op, Sankte Simeon, og sig
mig, hvad to er!

To er Mose Tavler, og een er
Jesus Kristus, som regjerer over
Himmelen og Jorden.

Stander op . . osv. . . og sig
mig, hvad tre er!

Tre er Patriarker, to er Mose
Tavler, og een er Jesus Kristus, som
regjerer over Himmelen og Jorden.

Stander op . . osv. . .
Fire er Evangelister, tre er Patri-
arker, to er Mose Tavler . . osv. . .

Stander op . . osv. . .
Fem er Mose Bøger, fire er
Evangelister . . osv. . .

Stander op . . osv. . .
Seks var de Stenkar, som var

sat i Kana i Galilæa, fem er Mose
Bøger . . osv. . .

Stander op . . osv. . .

Syv er Bønner i Fadervor . . osv.

Stander op . . osv. . .

Otte Sjæle gaa udi Arken . . osv.

Stander op . . osv. . .

Ni er de Englekor . . osv. . .

Stander op . . osv. . .

Ti er de Guds Bud, ni er de
Englekor, otte Sjæle udi Arken,
syv er de Bønner i Fadervor, seks
var de Stenkar, som var sat i Kana
i Galilæa, fem er Mose Bøger, fire
er Evangelister, tre er Patriarker, to
er Mose Tavler, og een er Jesus
Kristus, som regjerer over Himme-
len og Jorden.

(Voldborg Schmidt, Kirkeby.)

Gammelt Halm og gammelt Hø,
surt Øl og maule Brød,
hær de oller vant å Tielsgaard.

(Fra Barsmark.)

Folkeminder fra Als og Sundeved

Ved J. RABEN, Sønderborg

Straf for forstyrret Gravfred

Indtil omkring 1830 laa der en
Gravhøj ca. 400 Meter sydvest for
Langdyssen ved Kryhlmads Gaard i
Lysabild. Ejeren vilde have den fjer-
net, og to Mænd skulde jævne den
ud. Men den ene frygtede for at
grave Højen ud, dog tog han allige-
vel Del i Arbejdet. Kort Tid efter,
at Højen var afgravet, blev denne
Mand sindssyg, og man mener, at
det var som Straf for den forstyr-
rede Gravfred. Med den anden Ar-
bejder, som ikke havde næret Frygt,
skete der ogsaa noget. Hvad der

passerede ham, ved man ikke mere,
men det maa ikke have været saa
slem.

Troldpælen

Midt paa Landevejen, som fører
fra Sandbjerg Mølle til Sandbjerg-
gaard, ses Resten af en gammel,
nedrammet Pæl. Der er i sin Tid
bleven en Trold manet ned i Jor-
den, og i ældre Tider var man ikke
glad ved at passere dette Sted i
Mørke.

Nisserne paa Dynthøj

Paa Dynthøj boede en Nisse-
familie. En Dag var Nisse-
mor ved at bage, og da hun vilde rense
Ovnen ud, gik Rageren i Stykker.
Nis løb saa ned paa Conrads Gaard
i Dynt og laante paa Rager — na-
turligvis uden først at spørge Ejeren
herom. Men man undredes ikke
lidet paa Gaarden, da man næste
Morgen fandt et frisk og velsmagende
Brød ved Siden af Rageren. Nis
havde lagt Brødet hen som Bevis
for sin Taknemmelighed.

Lyshøj

Ved Landevejen imellem Fjelby
og Viby ligger Rester af seks Grav-
høje, den største af dem kaldes
„Lyshøj“. Fra denne Høj har man
en vid Udsigt over Kajnæs og en
stor Del af Sønderherredet. Her stod
i det 12. Aarhundrede en taarn-
lignende Opstabling af Træ, parat
til at den kunde tændes og lyse
over den største Del af Sønderher-
redet, naar de vendiske Sørovere
skulde lande paa den alske Kyst.
Naar Højen „lyste“, vidste Folk, at
der var Fare paa Færde, og de
kunde hurtigt samles til Kamp mod
Fjenden. Højene er nu næsten ud-
jævnet af Ploven, men Navnet „Lys-
høj“ betegner endnu Marken.

„Bohøj“

St. Hansnatten var Frygten for Heksene stor. De opholdt sig meget under Kæmpehøjene, og troværdige Folk har ofte set, hvor Højene i denne Nat hævdede sig paa gloende Søjler. Saaledes har man ogsaa ofte set „Bohøj“ ved Sottrup „rejse“ sig, og Heksene dansede og skraalede inde i Højen. Det hændte ogsaa, at de dansede rundt om Bohøj; man har om Morgenens endnu fundet Fodsporene. De unge Piger paa Sundeved stak St. Hansaften et Blad af St. Hansurten i en Bjælke- eller Murspalt, saa var de fredet for Hekse, og den tilkommende Mand skulde vise sig i Drømme.

„Madhøj“

Paa Gaardejer Chr. Færgemands Mark i Hørup laa før „Madhøj“, en Gravhøj fra Oldtiden. Denne Høj er for ca. 100 Aar siden bleven sløjfet. Naar Kreaturerne græssede paa Marken, var Pigerne ikke glade ved at gaa ud til „Madhøj“. Hvad der egentlig var Grunden hertil, vidste ingen rigtig, men forskellige Gange var der bleven hørt en ejendommelig Buldren under Højen. Det hændte ogsaa ofte, at Pigen, som vogtede Køerne, naar hun skulde malke, lagde sin „Bindho's“ ned ved Højen, og naar hun kom tilbage, laa der i Reglen en Skilling under den. Det var lettere at forklare, thi der boede en Nis i Højen, maaske er det ogsaa ham, der har lavet Rabalder under Jorden.

Nogle Aar før „Madhøj“ blev sløjfet, gravede man Mergel ved Siden af Højen, og et Stykke af Højen blev afgravet. Da man havde gravet et Stykke ned, opdagede man en sort Plet i Gravens ene Side, som stod ind mod Højen. Man mente, at det var et sort Lerkar fra Oldtiden, og en Arbejder tog en

Hakke og slog det formentlige Kar i Stykker. I samme Øjeblik stod en stærk Vandstraale ud af Hullet, og i Løbet af et Øjeblik fyldtes hele Graven med Vand, saa man i Hast maatte bjerge Hest og Vogn. Vandet holdt sig stadig i samme Højde, og da den næste Sommer bragte fuldstændig Tørke i Hørup Sogn, var Hullet ved Madhøj det eneste Vandsted. Fra hele Sognet kom Folkene for at hente Vand, og Trængselen blev saa stor, at der maatte inddeles bestemte Timer for de enkelte Byer.

Senere blev Vandhullet opfyldt med Jorden fra „Madhøj“. Ved Foraarspløjningen ser man endnu tydeligt Stedet, og i den fugtige Tid trænger Vældet altid igennem.

(Meddelt af Chr. Færgemand, Hørup.)

Havnbjerg Præst contra Folkedragten.

Jørgen Knudsen var Præst i Havnbjerg fra 1835—1861. Han havde Omgang med mange Familier i Sognet, og ved disse Sammenkomster overtalede han Kvinderne til at aflægge den gamle smukke Folkedragt, der endnu brugtes i Nørherredet og i Stedet for at antage de mere moderne Dragter, som man brugte i Sønderherredet. Det lykkedes ham ogsaa at faa den gamle Dragt til at forsvinde i Sognet. — Men Sønderherreds-Dragten beholdt de ikke længe i Havnbjerg Sogn. Damerne grebes snart af „Moden“, og man klædte sig som i Købstæderne.

(Efter Havnbjerg Kirkekronik.)

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Tønder

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

Vi har endnu et mindre Restoplæg af

Sønderjydsk Centralforenings Festskrift
før Kr. 12,00 — nu 6,00,

Denne smukke og indholdsrige Bog bør ejes af
enhver national Interesseret.

Ligeledes haves endnu:

R. P. Rossen: Danmarks Kongeslægter 1,50,
En udmærket Bog om dette interessante Emne.

Bøgerne tilsendes portofrit fra

HANS BECKS BOGHANDEL
Storeg. (J. N. Jepsen) Tønder

Johs. Paulsen Schmidt's Boghandel, Tønder

Vestergade 67

Telefon 261

Stort Udvalg i Skønlitteratur, Fylde-
penne, Æskepost, billige franske
Raderinger og Lædervarer.

Hurtig

og præcis Besørgelse af alt indenfor Bog-, Kunst og Musik-Branchen
fra Inland og Udland.

I VESTSLESVIG

bør man læse

VESTKYSTEN.

Bil-

Traktor — Motor — Maskin

Smøre-

Olier

Fedt, Vognsmørelse, Gear-
kasseolie og Drivremme

kun Ima Kvaliteter

CARL BORCH

Tønder

Telf. 44

H. P. Lorentzen

V. J. Lund's Eftfl.

Bogbinderi og
Protokolfabrik

TØNDER

Østergade 40 Telf. 106 Over Gaarden

Alt Bogbinderarbejde
udføres hurtigt og solidt.

**LYS & KRAFT
RADIO**

STOREGADE 24 TLF. 378

N. PICULELL

Sønderjydsk Maanedsskrift Tønder

Postgiro Nr. 9816.

Abonnementspris fjerdingaarlig ved Posten Kr. 1,65, — i
Boghandelen eller frit tilsendt fra Seminarielærer Eskildsen
i Tønder Kr. 1,50.